

MIGRATSIYA OQIMLARI SHAROITIDA FUQAROLIK XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH MASALALARI

*Jamoat xavfsizligi universiteti kursanti
Abduganiyeva Salmira Abdurazzoq qizi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada migratsiya oqimlarining kuchayishi sharoitida fuqarolik xavfsizligini ta'minlashning huquqiy-institutsional mexanizmlari tahlil qilinadi. "Fuqarolik xavfsizligi" tushunchasining mazmun-mohiyati ochib berilib, uning migratsiya siyosati, milliy xavfsizlik va inson huquqlari bilan uzviy bog'liqligi asoslanadi. Maqolada O'zbekiston Respublikasidan tashqi mehnat migratsiyasining so'nggi yillardagi dinamikasi, migrant-fuqarolarning huquqiy himoyasi bilan bog'liq muammolar, hujjatsizlik va noqonuniy migratsiya xavflari, shuningdek fuqarolik holati dalolatnomalarini rasmiylashtirish tizimidagi raqamlashtirish jarayonlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari asosida migratsiya sharoitida fuqarolarning huquqiy xavfsizligini mustahkamlash bo'yicha tashkiliy-huquqiy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: *migratsiya oqimi, fuqarolik xavfsizligi, mehnat migratsiyasi, fuqarolikni rasmiylashtirish, konsullik xizmati, hujjatsiz migrant, milliy xavfsizlik, raqamli migrant profili, reintegratsiya, fuqarolarni himoya qilish.*

Аннотация: В данной статье анализируются правовые и институциональные механизмы обеспечения безопасности гражданства в условиях усиления миграционных потоков. Раскрывается сущностное содержание понятия «безопасность гражданства», обосновывается его неразрывная связь с миграционной политикой, национальной безопасностью и правами человека. В статье рассматриваются динамика внешней трудовой миграции из Республики Узбекистан за последние годы, проблемы, связанные с правовой защитой граждан-мигрантов, риски отсутствия документов и нелегальной миграции, а также процессы цифровизации системы оформления актов гражданского состояния. На основе результатов исследования разработаны организационно-правовые предложения по укреплению правовой безопасности граждан в условиях миграции.

Ключевые слова: *миграционный поток, безопасность гражданства, трудовая миграция, оформление гражданства, консульская служба, недокументированный мигрант, национальная безопасность, цифровой профиль мигранта, реинтеграция, защита граждан.*

XXI asrning boshidan buyon xalqaro migratsiya jarayonlari nafaqat iqtisodiy, balki huquqiy va xavfsizlik nuqtai nazaridan ham davlatlar oldida yangi vazifalarni qo'yimoqda. Mehnat migratsiyasi ko'lamining kengayishi, aholining transchegaraviy

harakatchanligi ortishi bir tomondan iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirsa, ikkinchi tomondan fuqarolarning huquqiy maqomi, ularning shaxsiy xavfsizligi va davlat tomonidan himoya qilinishi masalalarini dolzarblashtirmoqda.

O'zbekiston Respublikasi so'nggi yillarda tashqi mehnat migratsiyasi bo'yicha yetakchi davlatlardan biriga aylandi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, xorijda mehnat faoliyati bilan shug'ullanuvchi fuqarolarimiz soni millionlab kishini tashkil etadi, faqat 2026-yilning birinchi yarim yilligida O'zbekistondan Rossiya Federatsiyasiga ishlash maqsadida kirgan fuqarolar soni 1,1 million martadan oshdi¹. Bunday yirik miqyosdagi migratsion oqim sharoitida fuqarolarning huquqiy xavfsizligini ta'minlash, ularning fuqarolik maqomi, shaxsini tasdiqlovchi hujjatlari va huquqiy himoyasi masalalari alohida ahamiyat kasb etadi.

Ushbu maqolaning maqsadi — "fuqarolik xavfsizligi" tushunchasining nazariy-huquqiy mazmunini ochib berish, migratsiya oqimlari sharoitida uni ta'minlashning mavjud mexanizmlarini tahlil qilish hamda ushbu sohani takomillashtirish yuzasidan ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Fuqarolik xavfsizligi — bu shaxsning fuqarolik maqomi², uning huquq va erkinliklari, shaxsini tasdiqlovchi hujjatlari, ijtimoiy-huquqiy himoyasi ta'minlanganligini, shuningdek davlatning o'z fuqarosini u qayerda bo'lishidan qat'i nazar himoya qilish qobiliyatini ifodalovchi kompleks tushunchadir³. Ushbu tushuncha ikki asosiy tarkibiy qismni o'z ichiga oladi: birinchidan, fuqarolik maqomining barqarorligi va huquqiy jihatdan tan olinganligi⁴; ikkinchidan, davlatning fuqarosini ichkarida ham, xorijda ham himoya qilish bo'yicha institutsional imkoniyatlari.

Migratsiya sharoitida fuqarolik xavfsizligiga tahdid soluvchi asosiy omillar qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin: fuqaroning shaxsini tasdiqlovchi hujjatlarining yo'qolishi yoki muddati o'tib ketishi, chet davlat migratsiya organlari tomonidan noqonuniy ushlab qolinishi yoki huquqbuzarlik holatlariga duch kelishi, mehnat huquqlarining buzilishi, shuningdek konsullik yordamiga o'z vaqtida murojaat qila olmasligi.

So'nggi yillar statistikasi tashqi mehnat migratsiyasi ko'lamining barqaror o'sib borayotganini ko'rsatmoqda⁵. Xususan, 2025-yilda O'zbekistonga kelib tushgan pul o'tkazmalari hajmi oldingi yilga nisbatan sezilarli darajada oshib, qariyb 18,9 milliard

1Rossiyaga ishlash uchun borayotgan markaziy osiyoliklar soni statistikasi, 2026.

2O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent, 2023-yil tahriri.

3Alimov, R. Migratsiya huquqi va fuqarolarni himoya qilish mexanizmlari. — Toshkent: Adolat, 2023.

4O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasi fuqaroligi to'g'risida"gi Qonuni, 2020-yil 13-mart, O'RQ-610-son.

5Xalqaro migratsiya tashkiloti (IOM). O'zbekiston: migratsiya vaziyatiga oid hisobot, 2025-yil yanvar-mart va aprel-iyun.

AQSH dollarini tashkil etdi⁶, bu esa mehnat migratsiyasi ko'lamining kengayib borayotganidan dalolat beradi. Bunday yirik migratsion oqim, tabiiyki, fuqarolarning huquqiy xavfsizligini ta'minlash borasida davlat oldiga qo'shimcha vazifalarni yuklaydi.

Qabul qiluvchi davlatlar tomonidan migratsiya siyosatining qattiqalashtirilishi ham diqqatga sazovor tendensiya hisoblanadi. Xususan, Rossiya Federatsiyasida mehnat migrantlari uchun raqamli migrant profili tizimining joriy etilishi, ish ruxsatnomalariga bandlik shartlarini majburiy kiritish talabi va noqonuniy migratsiya uchun javobgarlikning kuchaytirilishi natijasida so'nggi davrda mintaqadan Rossiyaga ishlash maqsadida kirayotgan fuqarolar sonining nisbatan kamayishi kuzatilmoqda. Bunday holatlar, bir tomondan, migratsiya jarayonlarining shaffoflashuviga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, hujjatlari to'liq bo'lmagan yoki noqonuniy maqomdagi migrantlar uchun huquqiy himoyasizlik xavfini kuchaytiradi.

Shu bilan birga, migrant fuqarolarning geografik yo'nalishi ham kengayib bormoqda: Janubiy Koreya, Turkiya kabi davlatlarda O'zbekiston fuqarolarining soni barqaror o'sish tendensiyasini namoyon etmoqda. Bu esa fuqarolik xavfsizligini ta'minlash borasidagi vazifalarning nafaqat an'anaviy yo'nalishlar (Rossiya, Qozog'iston), balki yangi mintaqalar bo'yicha ham kengayishini taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasida migratsiya sohasini tartibga solish va fuqarolarni himoya qilish borasida institutsional islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, Bandlik va kambag'allikni qisqartirish vazirligi huzuridagi Tashqi mehnat migratsiyasi agentligi faoliyati orqali mehnat migrantlarini rasmiy ish bilan ta'minlash, ularning huquqlarini himoya qilish va zarurat tug'ilganda vataniga qaytarish choralari ko'rilmogda. 2025-yilda qabul qilingan "Mehnat migratsiyasi jarayonlarini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi hukumat qarori⁷ ushbu yo'nalishdagi institutsional islohotlarning davom etayotganidan dalolat beradi.

Xorijdagi diplomatik va konsullik muassasalari orqali fuqarolarga ko'rsatilayotgan huquqiy yordam, shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarni tezkor tiklash xizmatlari, shuningdek qiyin vaziyatga tushib qolgan fuqarolarni vataniga qaytarish bo'yicha chora-tadbirlar fuqarolik xavfsizligini ta'minlashning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi⁸. Shu bilan birga, elektron hukumat tizimlarining rivojlanishi, xususan, fuqarolik holati dalolatnomalarini masofadan rasmiylashtirish imkoniyatlarining kengayishi xorijdagi vatandoshlarning huquqiy maqomini rasmiylashtirish jarayonini soddalashtirmogda.

⁶O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Mehnat bozori sharhi, 2025-2026.

⁷O'zbekiston Respublikasi Hukumatining 2025-yil 13-maydagi 313-sonli "Mehnat migratsiyasi jarayonlarini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori.

Shu bilan birga, amaliyotda bir qator muammolar ham saqlanib qolmoqda: hujjatsiz yoki noqonuniy maqomdagi migrantlarning aniq sonini hisobga olishdagi qiyinchiliklar, konsullik xizmatlarining barcha mintaqalarda yetarlicha rivojlanmaganligi, migratsiya oqimidagi fuqarolarning huquqiy savodxonligi darajasining pastligi, shuningdek vatanga qaytgan migrantlarning ijtimoiy-iqtisodiy reintegratsiyasi bilan bog'liq masalalar⁹.

Muammolar va takliflar: O'tkazilgan tahlil asosida quyidagi asosiy muammolar aniqlandi:

— xorijdagi fuqarolarning huquqiy maqomi va hujjatlari holati bo'yicha yagona axborot bazasining yetarlicha rivojlanmaganligi;

— mehnat migratsiyasi ko'p kuzatiladigan mintaqalarda konsullik xizmatlari salohiyatining cheklanganligi;

— migrant-fuqarolarning huquqiy ong va huquqiy madaniyati darajasining pastligi, natijada ular huquqbuzarlik yoki firibgarlik holatlariga tez-tez duch kelishi;

— vatanga qaytgan migrantlarning ijtimoiy-iqtisodiy reintegratsiyasini ta'minlovchi kompleks dasturlarning yetarlicha emasligi¹⁰.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi takliflar ilgari surildi: birinchidan, xorijdagi fuqarolarning huquqiy maqomi va hujjatlari holatini onlayn kuzatib borish imkonini beruvchi yagona raqamli tizimni joriy etish; ikkinchidan, mehnat migratsiyasi yuqori bo'lgan davlatlarda konsullik xizmatlari tarmog'ini kengaytirish va mobil konsullik xizmati amaliyotini rivojlantirish; uchinchidan, xorijga chiqishdan oldin fuqarolarga huquqiy maslahat va o'quv kurslari tashkil etishni majburiy tartibga aylantirish; to'rtinchidan, vatanga qaytgan migrantlar uchun bandlik va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish.

Migratsiya oqimlarining kuchayishi sharoitida fuqarolik xavfsizligini ta'minlash zamonaviy davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi tashqi mehnat migratsiyasi bo'yicha yetakchi davlatlardan biri sifatida ushbu masalaga alohida e'tibor qaratishi lozim. Fuqarolik xavfsizligini ta'minlash — bu nafaqat huquqiy hujjatlarni rasmiylashtirish, balki fuqaroning qayerda bo'lishidan qat'i nazar uning huquq va manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan kompleks davlat siyosatidir. Institutsional salohiyatni kuchaytirish, raqamli texnologiyalardan foydalanishni kengaytirish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish orqali migratsiya sharoitida fuqarolarning huquqiy xavfsizligini yanada mustahkamlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

⁹Karimova, N. Tashqi mehnat migratsiyasi: huquqiy tartibga solish muammolari. — Toshkent: TDYU nashriyoti, 2024.

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent, 2023-yil tahriri.
2. O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasi fuqaroligi to'g'risida"gi Qonuni, 2020-yil 13-mart, O'RQ-610-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Hukumatining 2025-yil 13-maydagi 313-sonli "Mehnat migratsiyasi jarayonlarini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori.
4. Xalqaro migratsiya tashkiloti (IOM). O'zbekiston: migratsiya vaziyatiga oid hisobot, 2025-yil yanvar-mart va aprel-iyun.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Mehnat bozori sharhi, 2025-2026.
6. Alimov, R. Migratsiya huquqi va fuqarolarni himoya qilish mexanizmlari. — Toshkent: Adolat, 2023.
7. Karimova, N. Tashqi mehnat migratsiyasi: huquqiy tartibga solish muammolari. — Toshkent: TDYU nashriyoti, 2024.
8. Rossiyaga ishlash uchun borayotgan markaziy osiyoliklar soni statistikasi, 2026.